

## دفاع مشروع در برابر حمله به اماکن دیپلماتیک: تفسیر یا توسیع منشور ملل متحد

محسن عبدالهی\*، مهناز رشیدی\*\*

DOI: 10.22034/iruns.2024.213203

تاریخ پذیرش: ۲۰۲۴/۱۲/۰۴

تاریخ دریافت: ۲۰۲۴/۰۴/۲۰

### چکیده

جمهوری اسلامی ایران، در واکنش به حمله پیشین اسرائیل به سفارت ایران در دمشق که منتهی به شهادت تعدادی از فرماندهان عالی رتبه نظامی شد، در تاریخ ۲۶ فروردین ماه طی حمله ترکیبی موشکی - پهپادی، چندین مکان نظامی را در سرزمین‌های اشغالی مورد هدف قرار داد. با توجه به اینکه در حقوق بین‌الملل، اصل بر ممنوعیت تهدید یا توسل به زور نظامی است، اقدامات صورت گرفته تنها در صورتی قانونی خواهد بود که در قالب دفاع مشروع قرار گیرد. از این رو، این پژوهش در پی بررسی قابلیت اعمال شرایط دفاع مشروع بر حمله واکنشی ایران به اسرائیل است. حاصل مطالعات توصیفی - تحلیلی نویسندگان مؤید آن

---

\*دانشیار، گروه حقوق محیط زیست و بشر، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

ایمیل: [abdollahi75@hotmail.com](mailto:abdollahi75@hotmail.com)

\*\*استادیار حقوق الملل، گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران. ایمیل

[mahnazrashidi88@gmail.com](mailto:mahnazrashidi88@gmail.com)

دفاع مشروع در برابر حمله به اماکن دیپلماتیک: تفسیر یا توسیع منشور ملل متحد — عبداللهی و رشیدی  
است که حمله اولیه اسرائیل به سفارت ایران در سوریه، مصداقی از حمله مسلحانه بوده که ایران را محق به  
دفاع مشروع کرده است و در نتیجه، ایران با رعایت سایر شرایط مندرج در ماده ۵۱ منشور، از این حق خود  
استفاده کرده است.

**واژگان کلیدی:** حمله مسلحانه، دفاع مشروع، حمله به اماکن دیپلماتیک، حقوق توسل به

### مقدمه

حمله سیزدهم فروردین ماه به بخش کنسولی سفارت ایران در دمشق،<sup>۱</sup> پایتخت سوریه، که  
منتهی به جان باختن سیزده تن، از جمله فرماندهان عالی رتبه نیروهای مسلح ایران شد<sup>۲</sup> و واکنش  
مسلحانه شدید ایران به اهدافی در سرزمین های اشغالی، شامل پایگاه هوایی «نواتیم»،<sup>۳</sup> مسائل مهمی  
را از ابعاد مختلف حقوقی بین الملل مطرح ساخته است. این نوشتار در صدد است که به برخی از  
این مسائل از منظر حقوق توسل به زور بپردازد. مشخصاً این مقاله در پی پاسخ به این پرسش است  
که آیا حمله به سفارت ایران واجد وصف «حمله مسلحانه»<sup>۴</sup> مندرج در ماده ۵۱ منشور بوده است  
که اقدام واکنشی ایران در قالب «دفاع مشروع»<sup>۵</sup> قرار گیرد؟

در پاسخ به پرسش فوق، فرضیه ابتدایی آن است که علی‌رغم سکوت ماده ۵۱ منشور ملل  
متحد و کم سابقه بودن حمله مسلحانه عمدی به اماکن دیپلماتیک، حمله به سفارت ایران به دلیل

---

<sup>۱</sup> وزارت خارجه جمهوری اسلامی ایران، «بیانیه وزارت خارجه روسیه در رابطه با حمله به بخش کنسولی سفارت  
ایران در دمشق»، ۱۴۰۳/۰۱/۱۵، دسترسی در: <https://mfa.gov.ir/portal/newsview/742477>، بازدید:  
۱۴۰۳/۰۶/۱۵.

<sup>۲</sup> خبرگزاری مهر، «ترور ۷ مستشار ایرانی / گفتگوهای امیرعبداللهیان و پیام مهم به آمریکا»، ۱۴۰۳/۰۱/۱۳، دسترسی  
در: <https://www.mehrnews.com/news/6066751>، بازدید: ۱۴۰۳/۰۶/۱۵.

<sup>۳</sup> خبرگزاری دانشجویان ایران «ایسنا»، «مقام آمریکایی: ۵ موشک ایران به پایگاه هوایی «نواتیم» اصابت کرد»،  
۱۴۰۳/۰۱/۲۷، دسترسی در: <https://www.isna.ir/news/1403012714686>، بازدید: ۱۴۰۳/۰۶/۱۵.

<sup>۴</sup> armed attack

<sup>۵</sup> self-defense

حضور واحدهایی از نیروهای مسلح ایران در آن، می‌تواند، حمله مسلحانه در معنای ماده ۵۱ منشور در نظر گرفته شود.

### (۱) حمله به سفارتخانه‌ها به مثابه حمله مسلحانه

به موجب ماده ۵۱ منشور ملل متحد، «در صورت وقوع حمله مسلحانه علیه یک عضو ملل متحد، هیچ چیز در منشور حاضر نباید حق ذاتی دفاع از خود فردی یا جمعی را مخدوش نماید...». چنانکه مشهود است پیش شرط ایجاد حق دفاع از خود - که در ادبیات حقوقی از آن به عنوان دفاع مشروع یاد می‌شود- وقوع پیشینی «حمله مسلحانه» است.<sup>۶</sup> در نتیجه، تبیین این مفهوم ضروری است: منشور ملل متحد و کارهای مقدماتی منتهی به تصویب آن، در این خصوص ساکت است، اما بند ۴ ماده ۲ منشور، توسل به زور را در روابط بین المللی منع کرده است. لذا این پرسش مطرح می‌شود که نسبت حمله مسلحانه با قاعده منع توسل به زور چیست. به دیگر سخن، آیا توسل به زور مصداق حمله مسلحانه می‌باشد؟ تفاسیر منشور ملل متحد<sup>۷</sup>، رویه قضایی بین - المللی<sup>۸</sup> و دکترین<sup>۹</sup>، با قاطعیت، توسل به زور را مفهومی گسترده تر از حمله مسلحانه می‌دانند. بنحویکه هر حمله مسلحانه ای، توسل به زور محسوب شده اما هر توسل به زور لزوماً به آستانه حمله مسلحانه نمی‌رسد.

<sup>6</sup> Charter of the United Nations, 1945, (entered into force 24 October 1945), Art. 51.

<sup>7</sup> Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), [1986] I.C.J. Rep 14, paras. 195, 237.

<sup>8</sup> Bruno SIMMA, et. al. (eds), The Charter of the United Nations: A Commentary, Vol. II, (Oxford: Oxford University Press, Third Ed, 2012), p. 1409.

<sup>9</sup> See: Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), supra note. 8, para. 195.

<sup>10</sup> Laurie R. BLANK, "Irreconcilable Differences: The Thresholds for Armed Attack and International Armed Conflict" (2020) Notre Dame Law Review, Vol. 96(1), p. 253.

دفاع مشروع در برابر حمله به اماکن دیپلماتیک: تفسیر یا توسیع منشور ملل متحد — عبداللهی و رشیدی

همچنین با توجه به متن فرانسوی<sup>۱۱</sup> ماده ۵۱ منشور که حمله مسلحانه را با واژه «تجاوز»<sup>۱۲</sup> بیان کرده است، ممکن است این برداشت مطرح گردد که قطعنامه ۳۳۱۴ مجمع عمومی سازمان ملل متحد در تعریف تجاوز،<sup>۱۳</sup> مصادیق حمله مسلحانه را مشخص می سازد. این برداشت اولیه، با توجه به بندهای ۲ و ۴ مقدمه، ماده ۶ و کارهای مقدماتی تصویب این قطعنامه که بر عدم قصد تعریف حمله مسلحانه تأکید دارد، تضعیف می شود.<sup>۱۴</sup> ماده ۶ قطعنامه تصریح می کند: «هیچ چیز در این تعریف، به هیچ شکل نباید به عنوان توسیع یا تحدید قلمروی منشور در نظر گرفته شود؛ از جمله موادی که در آنها توسل به زور قانونی است».<sup>۱۵</sup>

علی رغم این پیشینه، رویه دیوان بین المللی دادگستری حاوی آموزه‌ها و چرخش مهمی از رویکرد قطعنامه تعریف تجاوز و طراحان آن است. مهم ترین آموزه دیوان بین المللی دادگستری در تبیین مفهوم حمله مسلحانه در قضیه فعالیت های نظامی و شبه نظامی آمریکا در و علیه نیکاراگوئه در سال ۱۹۸۶ مطرح شده است. در این قضیه، دیوان با اجتناب از تعریف مفهومی حمله مسلحانه، با ذکر مصادیقی از این حملات، با تکیه بر ضابطه «مقیاس و آثار»<sup>۱۶</sup>، حملات محدود مرزی را از شمار حمله مسلحانه خارج دانسته است. در این قضیه، دیوان به بند (g) ماده ۳ قطعنامه تعریف تجاوز استناد نمود اما به دلیل عدم تحقق ضابطه مقیاس و آثار آن را حمله مسلحانه در نظر نگرفت.<sup>۱۷</sup> همین رویکرد توسط دیوان در قضیه کنگو علیه اوگاندا نیز مورد تکرار قرار گرفت<sup>۱۸</sup>

<sup>11</sup> See: Charte des Nations Unies, 1945: <https://www.un.org/fr/about-us/un-charter/full-text>, 06/09/2024.

<sup>12</sup> agression armée

<sup>13</sup> General Assembly Resolution. 3314 (XXIX): Definition of Aggression, 1974. UN Doc. A/RES/3314 (1974).

<sup>14</sup> Simma, et. al, supra note. 9, p. 1407.

<sup>15</sup> UN Doc. A/RES/3314, Supra note. 14, Art. 6.

<sup>16</sup> Scale and effects

<sup>17</sup> Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), supra note. 8, para. 195.

<sup>18</sup> Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), [2005] I.C.J. Rep 168, para. 146.

بنابراین می توان به این نتیجه رسید که قطعنامه تعریف تجاوز و مصادیق مصرح در ماده ۳ آن، دلالت های ارزشمندی را در تعریف و تعیین مصادیق حمله مسلحانه به دست می دهد. این برداشت، از سوی اکثریت قابل توجهی از دولت ها مورد پذیرش قرار گرفته است.<sup>۱۹</sup>

در تصدیق وقایع ۱ آوریل ۲۰۲۴ در حمله رژیم اسرائیل به سفارت ایران در سوریه، با تعریف و مصادیق مندرج در قطعنامه تعریف تجاوز باید اذعان کرد که هرچند حمله به اماکن دیپلماتیک و کنسولی از جمله مصادیق مندرج در قطعنامه نیست، اما از سویی مصادیق مندرج در این سند، حصری نبوده و از سوی دیگر، تعریف ماده ۱ این قطعنامه رهنمود ارزشمندی را در این خصوص به دست می دهد. به موجب این ماده، «تجاوز عبارت است از توسل به نیروی مسلحانه توسط یک دولت علیه **حاکمیت**، تمامیت سرزمینی یا استقلال سیاسی دولتی دیگر...».<sup>۲۰</sup> در این تعریف، اشاره به «حاکمیت» دولت، شرط «سرزمینی بودن» حمله مسلحانه را مرتفع می سازد. به دیگر سخن، برای تحقق حمله مسلحانه، نیازی نیست که حمله علیه سرزمین دولتی دیگر انجام شود. این برداشت، با اطلاق ماده ۵۱ منشور که صرفاً به حمله مسلحانه علیه دولت عضو، و نه سرزمین آن، اشاره می کند، سازگار است. همچنین برخی مصادیق ماده ۳ قطعنامه تعریف تجاوز، شامل مواردی می شود که قطعنامه، حمله به مواضع خارج از سرزمین یک دولت را در زمره مصادیق تجاوز به شمار آورده است. در بند (d) این ماده، حمله به نیروهای زمینی، دریایی یا هوایی یا ناوگان دریایی و هوایی دولتی دیگر، **صرف نظر از محل**، مصداق تجاوز می باشد.<sup>۲۱</sup> بنابراین، حمله به نیروهای مسلح یک دولت حاضر در سرزمین دولتی دیگر، چه از سوی دولت سرزمینی که سابقاً اجازه حضور داده است و چه از طریق دولت های ثالث، مصداق حمله مسلحانه خواهد بود.<sup>۲۲</sup>

---

<sup>19</sup> Christine D. GRAY, *International Law and the Use of Force*, (Oxford: Oxford University Press, 2008), p. 114.

<sup>20</sup> UN Doc. A/RES/3314, *supra* note.14, Art. 1

<sup>21</sup> *Ibid*, Art. 3(d).

<sup>22</sup> Simma, et. al, *supra* note. 9, p. 1411-1412.

دفاع مشروع در برابر حمله به اماکن دیپلماتیک: تفسیر یا توسیع منشور ملل متحد — عبداللهی و رشیدی

در قضیه مورد بررسی، از آنجا که نیروهای مسلح ایران با اجازه دولت سوریه در سرزمین آن کشور، حضور دارند، اگر حملات مسلحانه علیه آنها از حیث مقیاس و آثار به آستانه مورد نظر دیوان برسد، می‌تواند به عنوان حمله مسلحانه در نظر گرفته شود. مطابق اطلاعات در دسترس، در حمله ۱ آوریل، کل ساختمان چند طبقه واقع در مجموعه سفارت ایران در سوریه با ۶ موشک جنگی هدف قرار گرفت و کاملاً تخریب گردید.<sup>۲۳</sup> همچنین در اثر این حمله، سیزده تن جان باختند که ۷ تن از آنان از فرماندهان عالی‌رتبه نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی بوده‌اند.<sup>۲۴</sup> به نظر می‌رسد با توجه به گستردگی حمله و تلفات مالی و جانی وارده، بلاخص شهادت سردار سرتیپ پاسدار محمدرضا زاهدی،<sup>۲۵</sup> فرمانده نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، شاخه سوریه و لبنان، حمله انجام شده واجد شدت لازم جهت احراز حمله مسلحانه باشد.

همچنین با توجه به اینکه حمله صورت گرفته علیه نیروهای نظامی ایران در محل سفارتخانه انجام شده است، این سؤال مطرح می‌شود که آیا جدای از احراز فوق‌الذکر (حمله مسلحانه بودن حمله ۱ آوریل علیه نیروهای نظامی ایران در سوریه)، حمله به سفارتخانه، می‌تواند مصداق حمله مسلحانه باشد؟

در پاسخ به این پرسش، قطعنامه تعریف تجاوز ساکت است اما گفته شده که در تطبیق بند (d) ماده ۳ قطعنامه که حمله به مواضع (نیروها و ناوگان نظامی) فراسرزمینی دولت‌ها را مصداق تجاوز می‌داند، اغلب دولت‌ها، اماکن دیپلماتیک و شهروندان غیرنظامی را به عنوان مواضع

---

<sup>۲۳</sup> عصر ایران، «حمله اسرائیل به کنسولگری ایران در سوریه و شهادت ۷ عضو ارشد سپاه»، ۱۴۰۳/۰۱/۱۳، دسترسی در: <https://www.asriran.com/fa/news/955397>، بازدید: ۱۴۰۳/۰۶/۱۶.

<sup>۲۴</sup> دنیای اقتصاد، «آمار نهایی شهادت حمله اسرائیل به کنسولگری ایران اعلام شد»، ۱۴۰۳/۰۱/۱۴، دسترسی در: <https://B2n.ir/w69624>، بازدید: ۱۴۰۳/۰۶/۱۶.

<sup>۲۵</sup> خبرگزاری مهر، «سردار محمدرضا زاهدی که بود؟»، ۱۴۰۳/۰۱/۱۳، دسترسی در: <https://www.mehrnews.com/news/6066790>، بازدید: ۱۴۰۳/۰۶/۱۶.

خارجی یک دولت، مانند نیروهای نظامی و ناوگان هوایی و دریایی، که بتواند موضوع حمله مسلحانه قرار گیرد، نمی‌دانند.<sup>۲۶</sup>

در بررسی این ادعا توجه به رویه دولت‌ها در واکنش به حملات علیه اماکن دیپلماتیک ضروری است. کجتار و بالاس با مطالعه ۷۳۰ حمله به اماکن دیپلماتیک از دوره زمانی پس از تصویب منشور ملل متحد تا سال ۲۰۲۰ به این نتیجه رسیده‌اند که تنها کشور آمریکا آن‌ها هم صرفاً در پنج قضیه در پاسخ به حمله به اماکن دیپلماتیک و کنسولی خود به دفاع مشروع استناد کرده است.<sup>۲۷</sup> لازم به توضیح است که حملات مورد مطالعه در این پژوهش، جز حمله آمریکا به سفارت چین در بلغراد،<sup>۲۸</sup> در جریان حمله نیروهای ناتو به یوگسلاوی در سال ۱۹۹۹ تمامی قضایای مورد بررسی مربوط به تعرضات و یا حملات **افراد یا بازیگران غیردولتی** به اماکن دیپلماتیک یا کنسولی بوده‌اند.

در قضیه بلغراد، هر چند نیروهای ناتو، حمله را غیرعمدی و در اثر اشتباه دانستند اما دولت چین آن را نقض حاکمیت خود اعلام کرد.<sup>۲۹</sup> با طرح موضوع در شورای امنیت، علی‌رغم محکومیت این حمله به عنوان نقض فاحش کنوانسیون وین ۱۹۶۱ روابط دیپلماتیک، اعضای شورا از در نظر گرفتن این حمله، به عنوان حمله مسلحانه پرهیز کردند.<sup>۳۰</sup> هر چند که موضوع در نهایت با عذرخواهی آمریکا و پرداخت غرامت از باب لطف و احسان<sup>۳۱</sup> خاتمه یافت.<sup>۳۲</sup>

---

<sup>26</sup> Simma, et. al. supra note. 9, p. 1413

<sup>27</sup> Gabor KAJTAR and Gergo Barna BALAZS, "Beyond Tehran and Nairobi: Can Attacks against Embassies Serve as a Basis for the Invocation of Self-defence?" (2021) *European Journal of International Law*, Vol. 32(3), p. 863.

<sup>28</sup> See: Daniel WILLIAMS, "Missiles Hit Chinese Embassy", *Washington Post*, 8 May 1999, Available at: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/stories/belgrade050899.htm>, Access time: 06/09/2024.

<sup>29</sup> Security Council, 54th year: 4000th meeting, New York, Saturday, 8 May 1999, UN Doc. S/PV.4000 (1999), p. 2.

<sup>30</sup> Ibid.

<sup>31</sup> Ex gratia

دفاع مشروع در برابر حمله به اماکن دیپلماتیک: تفسیر یا توسیع منشور ملل متحد — عبداللهی و رشیدی

در قضیه اخیر، رویه دولت ایران بدو حمله را به عنوان عمل تروریستی و تجاوز محکوم نمود<sup>۳۳</sup> و متعاقب طرح این موضوع در شورای امنیت، ۱۲ دولت عضو، این حمله را محکوم کردند، ولی با مخالفت ۳ عضو دائم شورای امنیت (آمریکا، انگلیس و فرانسه) شورا حتی از تصویب بیانیه ریاستی در محکومیت این اقدام ناتوان ماند.<sup>۳۴</sup> در نتیجه رهبر ایران با استناد به «عرف دنیا» سفارتخانه ایران را به منزله سرزمین ایران دانست که حمله به آن، حمله به خاک ایران است.<sup>۳۵</sup> پیرو این بیانات، ایران با اعلام قبلی در ۲۶ فروردین ماه طی حمله ای ترکیبی موشکی - پهپادی،<sup>۳۶</sup> اهداف نظامی را در سرزمین های اشغالی هدف قرار داد. ایران چه در نامه ارسالی به شورای امنیت<sup>۳۷</sup> و چه در جلسه این شورا،<sup>۳۸</sup> ضمن توصیف صریح حمله ۱ آوریل اسرائیل به سفارتخانه خود در دمشق به عنوان حمله مسلحانه، به دفاع مشروع به موجب ماده ۵۱ منشور استناد کرد.

---

<sup>32</sup> Kerry DUMBAUGH, "Chinese Embassy Bombing in Belgrade: Compensation Issues", (2000) CRS Report for Congress, Order Code RS20547, Available at: <https://www.everycrsreport.com/reports/RS20547.html>, Access time: 06/09/2024.

<sup>33</sup> Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations, Letter No. 1991771, (1 April 2024), Available at: <https://newyork.mfa.ir/files/Survey/2024040201285234716357482.pdf>. Access time: 06/09/2024.

<sup>34</sup> United Nations, "Briefing Security Council on Reported Israeli Attacks against Iran's Diplomatic Premises in Syria, Top UN Official Urges Efforts to Prevent Further Escalation", 2 April 2024, Available at: <https://press.un.org/en/2024/sc15650.doc.htm>, Access time: 06/09/2024.

<sup>35</sup> خطبه های نماز عید فطر، ۱۴۰۳/۰۱/۲۲، دسترسی در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=56031>، بازدید: ۱۴۰۳/۰۶/۱۶.

<sup>36</sup> خبرآنلاین، «عملیات ترکیبی سپاه پاسداران علیه اسرائیل /دیروز «طوفان الاقصی»، امروز طوفان «الوعدا الصادق»»، ۱۴۰۳/۰۱/۲۶، دسترسی در: <https://www.khabaronline.ir/news/1895043>، بازدید: ۱۴۰۳/۰۶/۱۶.

<sup>37</sup> Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations, Letter No. 2003556, (13 April 2024), Available at: <https://newyork.mfa.ir/files/Survey/2024041405034885681365472.pdf>, Access time: 06/09/2024.

<sup>38</sup> Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations, Ambassador's Statement Before UNSC Regarding Iran's Legitimate Right to Self-Defense against Israeli Regime, (14 April 2024), Available at:

در پایان این بند، اشاره به موضع ایالات متحده آمریکا در واکنش به اشغال سفارت این کشور در تهران ضروری است.<sup>۳۹</sup> هر چند این حادثه توسط یورش دانشجویان پیرو خط امام به وقوع پیوست اما دولت ایالات متحده با اعزام یک اسکادران هوایی به منظور آزادسازی دیپلمات‌های آمریکایی عملاً حمله غیردولتی و غیرنظامی انجام شده علیه سفارت خود را حمله مسلحانه دانست که به آن دولت حق دفاع مشروع می‌داد. گفتنی است که واکنش نظامی آمریکا در این حادثه به دلیل گرفتار شدن مأموریت نظامی در طوفان شن در منطقه طبس ناکام ماند.

در جمع بندی، با استناد به رویه اندک موجود در توصیف حمله به اماکن دیپلماتیک و کنسولی، می‌توان چنین نتیجه گرفت که هر چند دو کشوری (چین و ایران) که اماکن آنها هدف حملات نظامی دولتی دیگر قرار گرفته است، به علاوه دولت آمریکا، به عنوان دول ذی‌نفع،<sup>۴۰</sup> چنین حملاتی را نقض حاکمیت و حمله مسلحانه در نظر گرفته اند، اما این موضع مورد استقبال جمعی سایر دولت‌ها در صحن شورای امنیت قرار نگرفته است. در نتیجه، شناسایی قاعده ای عرفی در این مقطع، زودهنگام است.

## ۲) حمله ۲۶ فروردین ایران به مثابه دفاع مشروع

چنان‌که در بند قبل ذکر شد، ایران در واکنش به حمله ۱ آوریل، در بامداد ۲۶ فروردین ماه به برخی اهداف نظامی در سرزمین‌های فلسطین اشغالی حمله کرد. ایران این حمله را در چارچوب دفاع مشروع به موجب ماده ۵۱ منشور توصیف کرد.<sup>۴۱</sup> این بند صرف نظر از بحث

---

<https://newyork.mfa.ir/portal/newsview/743409/Ambassadors-Statement-Before-UNSC-Regarding-Irans-Legitimate-Right-to-Self-Defense-against-Israeli-Regime>,

Access time: 06/09/2024.

<sup>39</sup> Letter dated 25 April 1980 from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations addressed to the President of the Security Council, UN Doc. S/13908, (1980), p. 1.

<sup>40</sup> interested States

<sup>41</sup> Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations, Letter No. 2003556, supra note. 38.

دفاع مشروع در برابر حمله به اماکن دیپلماتیک: تفسیر یا توسیع منشور ملل متحد — عبداللهی و رشیدی

مشروعیت پاسخ ایران که در بند قبل از نقطه نظر حقوق توسل به زور بدان پرداخته شد، درصدد آن است که رعایت سایر شرایط دفاع مشروع را به بوته آزمایش گذارد.

منشور ملل متحد و حقوق بین الملل عرفی، محدودیت هایی را به منظور توسل به دفاع مشروع مقرر می دارند که مکرراً در دکترین و رویه قضایی دیوان بین المللی دادگستری مورد تأکید قرار گرفته است. این محدودیت ها شامل اطلاع رسانی به شورای امنیت به موجب منشور و اصول ضرورت و تناسب به موجب حقوق بین الملل عرفی هستند.<sup>۴۲</sup>

## ۲-۱) اطلاع رسانی به شورای امنیت

به منظور تحقق این پیش شرط، ایران در اولین اقدام پس از حمله ۱ آوریل، با ارسال نامه ای به شورای امنیت موضوع را به اطلاع این نهاد رساند و از آن، درخواست برگزاری جلسه اضطراری نمود.<sup>۴۳</sup> در این جلسه ایران حق خود را برای پاسخ قاطع به این اقدام محفوظ دانست.<sup>۴۴</sup> با این همه، همان طور که در بالا گفته شد، شورای امنیت به دلیل مخالفت سه عضو دائم از اتخاذ تصمیم و یا صدور بیانیه در محکومیت اقدام اسرائیل ناتوان گردید. با توجه به اینکه واکنش نظامی ایران از حیث تاریخی چند روز پس از جلسه شورای امنیت و عدم اقدام مناسب این نهاد صورت گرفت، شرط اول دفاع مشروع محقق شده است. این امر به ویژه با تأکید بعدی ایران تقویت می شود. در این راستا، نمایندگی ایران در سازمان ملل روز پنجشنبه ۲۳ فروردین اعلام کرد: «اگر شورای امنیت سازمان ملل متحد تجاوز رژیم صهیونیستی به اماکن دیپلماتیک ما در دمشق را محکوم

<sup>42</sup> Charter of the United Nations, supra note. 7, Art. 51; Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, [1996], I.C.J. Rep 226, para. 41.

<sup>43</sup> Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations, Letter No. 1991771, supra note. 34.

<sup>44</sup> Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations, Ambassador's Statement Before UNSC Regarding Iran's Legitimate Right to Self-Defense against Israeli Regime, supra note. 39.

کرده بود و متعاقباً عاملان آن را محاکمه می نمود، شاید ضرورتی برای مجازات این رژیم سرکش توسط ایران وجود نداشت».<sup>۴۵</sup>

## ۲-۲) ضرورت

اصل ضرورت به این مسأله پاسخ می دهد که آیا یک اقدام خاص برای نیل به اهداف مشروع دفاع لازم می باشد یا خیر. به تعبیر دیگر، دفاع مشروع بر این فرض استوار شده است که دولت ها مجبور به تحمل تداوم یک حمله مسلحانه نیستند.<sup>۴۶</sup> بنابراین برای احراز ضرورت دفاع مشروع لازم است دولت مدعی دفاع نشان دهد که دفاع، تنها راه موجود برای دفع حملات مسلحانه به خود می باشد. در وضعیت های حملات مسلحانه منتج به اشغال و دیگر اشکال درگیری های مداوم، ضرورت به سهولت قابل احراز است. با این همه، در وضعیت هایی که حمله مسلحانه ای دفعه واحده واقع شده و یا سلسله حملاتی با شدت کمتر در فواصل زمانی انجام می شود، اثبات ضرورت دشوار است. در چنین شرایطی بررسی وقایع هر پرونده ضروری بوده و لازم است نشان داده شود که حمله بعدی قریب الوقوعی در انتظار دولت است.<sup>۴۷</sup>

در انطباق شرایط فوق با قضیه مورد بررسی، توجه به اظهارات نمایندگی ایران در جلسه شورای امنیت در تاریخ ۱۴ آوریل مهم است. در این جلسه نماینده ایران علاوه بر استناد اصلی به حمله ۱ آوریل به سفارت ایران در دمشق، به مجموعه ای از حملات رژیم اسرائیل در خاک و خارج از قلمروی ایران به نیروهای مسلح، دانشمندان و تأسیسات هسته ای اشاره می کند که بیانگر

---

خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، «ایران: اگر عاملان تجاوز به کنسولگری ایران محاکمه می شدند، شاید ضرورتی برای مجازات نبود»، ۱۴۰۳/۰۱/۲۳، دسترسی در: <https://www.irna.ir/news/85441581>. بازدید: ۱۴۰۳/۰۶/۱۶.<sup>۴۵</sup>

<sup>46</sup> Simma, et. al, supra note. 9, pp. 1425-1426.

<sup>47</sup> Christopher O'MEARA, "Necessity and Proportionality and the Right of Self Defence in International Law", (2018) University College London, PHD thesis, pp. 79-90.

دفاع مشروع در برابر حمله به اماکن دیپلماتیک: تفسیر یا توسیع منشور ملل متحد — عبداللهی و رشیدی

استمرار حملات اسرائیل در طول زمان است.<sup>۴۸</sup> این ادعا با قریب به ۲۰۰ حمله رژیم اسرائیل در طول یک دهه حضور مستشاری ایران در سوریه، به نیروهای ایرانی تقویت می‌شود.<sup>۴۹</sup> به دیگر سخن، الگوی حملات سال‌های گذشته به مواضع، تأسیسات و نیروهای ایرانی در ایران و خارج از آن و عدم واکنش شورای امنیت سازمان ملل متحد، بیانگر استمرار و قریب الوقوع بودن این نوع حملات در آینده است. درست به همین دلیل، نماینده ایران به صراحت اظهار داشته است که «ایران چاره‌ای جز اعمال حق ذاتی برای دفاع از خود براساس حقوق بین‌الملل نداشته است».<sup>۵۰</sup> در نتیجه با توجه به واقعیت‌های موجود در قضیه حاضر و همچنین اظهارات نماینده ایران، به نظر می‌رسد که دفاع مشروع ایران در ۲۶ فروردین ماه علیه اسرائیل واجد وصف ضرورت باشد.

### ۲-۳ تناسب

تناسب نیز به عنوان یک پیش شرط عرفی برای تحقق دفاع مشروع، به معنی تناسب میان شدت حملات دفاعی با هدف دفاع است.<sup>۵۱</sup> به علاوه، دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه سکوه‌های نفتی، در اعمال اصل تناسب، نسبت شدت میان حمله اصلی با حمله دفاعی و ابعاد نظامی آن در کل را در نظر گرفته است.<sup>۵۲</sup> چنین ضابطه‌ای در طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها برای اعمال متخلفانه بین‌المللی ۲۰۰۱ نیز به هنگام تدوین شرایط اقدامات متقابل در ماده ۵۱ توسط کمیسیون حقوق بین‌الملل اتخاذ شده است. به موجب این ماده با عنوان «تناسب»، اقدامات متقابل

<sup>48</sup> Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations, Ambassador's Statement Before UNSC Regarding Iran's Legitimate Right to Self-Defense against Israeli Regime, supra note. 39.

<sup>49</sup> بی‌بی‌سی فارسی، «اسرائیل: طی دو سال ۲۰۰ حمله علیه اهداف ایران در سوریه انجام داده ایم»، ۱۳۹۷/۰۶/۱۴، دسترسی در: <https://www.bbc.com/persian/iran-45416374>، بازدید: ۱۴۰۳/۰۶/۱۶.

<sup>50</sup> Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations, Ambassador's Statement Before UNSC Regarding Iran's Legitimate Right to Self-Defense against Israeli Regime, supra note. 39.

<sup>51</sup> Simma, et. al, supra note. 9, p. 1426.

<sup>52</sup> Case Concerning Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v. United States of America), [2003], I.C.J. Rep. 161, para. 76.

باید با زیان وارده متناسب باشند و با توجه به شدت فعل متخلفانه بین المللی و حقوق مورد بحث انجام شوند».<sup>۵۳</sup>

همچنین برای احراز تناسب هیچ ضرورتی بر شباهت واکنش دفاعی با حمله اولیه و همسانی تسلیحات به کار رفته وجود ندارد.<sup>۵۴</sup>

در انطباق حمله ایران با این شرط، هدف ایران بازداشتن رژیم اسرائیل از تداوم حملات به نیروها، تأسیسات و مواضع ایرانی در داخل و خارج از ایران اعلام شده است.<sup>۵۵</sup> بنابراین، باید دید که آیا استفاده از دهها پهپاد و موشک کروز برای تحقق این هدف متناسب بوده است؟ در پاسخ، توجه به سامانه های پدافندی مستقر در اراضی اشغالی لازم است. در این راستا، هر چند در بادی امر شمار پرتابه های جنگی ایران زیاد و حتی نامتناسب به نظر می رسد اما تاکتیک ترکیبی ایران به منظور خنثی کردن سامانه های مذکور، تعداد موشک های پرتابی را کم اهمیت می کند. در واقع، آنچه در احراز عنصر تناسب حائز اهمیت است، آثار ناشی از حملات تدافعی است که می تواند به هدف دفاع کمک نماید. در قضیه حاضر، دولت ایران با علم و آگاهی از امکان خنثی شدن تعداد زیادی از پرتابه های به کار رفته، فقط دو هدف نظامی (پایگاه هوایی نواتیم و رامون)<sup>۵۶</sup> را انتخاب و موفق به ایراد خساراتی بر آنها شد. برای نشان دادن تناسب حملات ایران، لازم است به این فرضیه توجه کرد که اگر تمامی حملات ایران دفع می شد، آیا بازدارندگی برای این حملات قابل تصور بود.

---

<sup>53</sup> Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, Report of the International Law Commission on the work of its Fifty-third session, Official Records of the General Assembly, Fifty-sixth session, Supplement No. 10 (A/56/10), chp.IV.E.1 (2001), [ILC Draft Articles], Art. 51.

<sup>54</sup> Simma, et. al, supra note. 9, p. 1426.

<sup>55</sup> Permanent Mission of the Islamic Republic of Iran to the United Nations, Ambassador's Statement Before UNSC Regarding Iran's Legitimate Right to Self-Defense against Israeli Regime, supra note. 39.

<sup>56</sup> مشرق، «چرا ایران در حمله به سرزمین های اشغالی «نقب» را هدف قرار داد؟»، ۱۴۰۳/۰۱/۲۹، دسترسی در: <https://www.mashreghnews.ir/news/1593912>، بازدید: ۱۴۰۳/۰۶/۱۶.